

Украла

Борис Грінченко

Тільки вчитель увійшов у клас, зараз побачив, що там робиться щось непевне. Школярки та школярі юрмою оточили когось і про щось палко й голосно гомоніли. Гомін був неласкавий, сердитий. Зрозуміти поки нічого не можна було. Чуть тільки було, що на когось діти сердились, комусь докоряли.

Зараз же дехто побачив учителя, і почулось проміж дітьми:

— Василь Митрович прийшов... Учитель прийшов.

Діти стихли і всі повернулись до вчителя. Учитель підійшов і спитавсь:

— Що тут у вас діється?

Усі мовчали, стоячи навкруг одної парті. На тій парті сиділа Олександра.

Олександра була школярка першого року, дочка сільського писарчука-п'янички. Вона сиділа, низько похнюпивши голову і втупивши очі у свій стіл. Її біляве, усе у веснянках, обличчя було біле як крейда. Вона вхопилася руками за стіл, мов боялася, що її тягтимуть кудись силоміць.

Учитель ще раз спитавсь:

— Що тут у вас сталося?

Озвалась Пріська — подруга й товаришка Олександрина. Батько її був у економії за прикажчика. Пріська була дівчина сита, добре годована — вона завсігди приносила з дому гарну їжу: пиріжки, перепічки, коржі тощо. Вона погано вчилася, але була дуже весела і не могла говорити не сміючися. Вона й тепер, осміхаючись, загомоніла:

— Та Олександра... — Пріська почала й засміялась, не доказавши.

Учитель спитавсь:

— Що Олександра?

— Украла в мене хліб! — доказала Пріська і зовсім зареготалася, і її нерозумні сіро-сині очі з сміху аж сховалися за ситими щоками.

Ця звістка дуже вразила й здивувала вчителя. Такого в школі ще не було. Учитель знав, що деякі з дітей ще дома, перш ніж у школу почали ходити, були де в чому грішні, але в школі поки ніхто в гріх не вскакував. На Олександрю він теж ніколи нічого не думав. Вона була просто дівчина боязка — мабуть, налякав її батько-п'яниця.

Учитель глянув на Олександрю й спитавсь:

— Олександрю, правда цьому?

Вона мовчала й сиділа нерухомо, як кам'яна. Учитель зрозумів, що Пріська казала правду. А Пріська вже не мовчала й торохтіла:

— Вона не вперше це краде. Вона кілька разів у мене тягала. Тільки кинеш торбу з пирогами — так і потягне. Та я все мовчала. А оце вже сьогодні... Бачу, вхопила хліб та й побігла з школи у двір, та зайшла за дерево, та й їсть. Я прибігла до неї, а вона злякалась. "Не кажи,— каже,— вчителю, я тобі малюнок дам..."

Учитель ще раз спитався:

— Олександрє, правда цьому?

Але й тепер Олександра мовчала і сиділа нерухомо. Один великий школяр, не зовсім розумний і не дуже жалісливий, загомонів:

— Та що там її питаться? Хіба й так не видно, що правда. Бач, що вигадала,— красти! її треба прогнати з школи!

Школярі загули:

— Треба! Треба!

Учитель сказав:

— Чому ж. то так?

— А тому, що вона краде, а ви або ми на кого іншого думатимемо по-дурному.

Інші казали:

— Це нічого не можна буде й пожити в школі, якщо крастимуть.

— А хіба воно гарно, як казатимуть на школярів, що вони крадуть,— додавали треті.

Учитель сказав:

— Ось що, дівчата й хлопці. Ви он уже налагодились вигонити Олександру з школи, а ще не знаєте до пуття діла. А може, воно й не так було? Треба послухати спершу, що Олександра скаже.

Той-таки великий школяр почав був знову:

— Та що там слухати, хіба й так не видно?... Але його зараз же спинено:

— Цить! Василь Митрович правду кажуть. Вже ж треба знати, що вона скаже.

Усі обличчя повернулися до Олександри, усі очі втупилися в неї. Всі дожидали від неї слова. Але вона й тепер сиділа, мов скам'янівши. Вона сховала голову межи плечі й прищулилась, неначе сподівалась, що її ось-ось ударять, хоча знала, що в школі не б'ються.

Учитель спитався:

— Ну, Олександрє? Кажи,— ми ждемо.

Мовчить. Учитель знову:

— Не думай, що ми всі хочемо нападатися на тебе. Нам треба тільки знати правду. Може, це ще й не так, як кажуть, та я й думаю, що не так.

Бліде обличчя в Олександри зробилося відразу як жар червоне. Але ж вона мовчала. А вчитель казав далі:

— Еге, я думаю, що це не так. Мені здається, що Пріська якось помилилася і що ти не винна.

Олександрине обличчя нахилилося аж до столу.

— Певне, то ти свій хліб їла, бо я ніколи не повірю, що ти можеш украсти.

Голосне гірке ридання розітнулося у школі. Це плакала Олександра, припавши головою до столу. Школярі відразу притихли. Очі їм якось широко порозплющувалися, і вони мовчки, затаївши духа, дивилися на Олександру. А вчитель казав:

— Не плач! Коли цьому неправда...

— Правда!.. Правда!..— скрикнула Олександра.— Я вкрала!

І вона заридала ще дужче. У великій класовій світлиці стояло шістдесят школярів

мовчки, не ворущачись, а серед їх, припавши головою до столу, гірко плакала маленька білява дівчина.

Довго вона плакала, і всі мовчали, аж поки вона трохи заспокоїлася. Тоді вчитель, сівши біля неї, спитавсь:

— Нащо ж ти це зробила?

Вона мовчала знову і знову похнюпилась. Учитель бачив, що сказати те, через віщо вона це зробила, їй так само важко, як було важко признаватися. Але вона перемогла себе. Кілька разів вона починала казати, ворушила губами, але зупинялася. Нарешті промовила:

— Я їсти хотіла.

— Хіба ти дома не їла?

— Не їла.

— Чому?

Вона знову змовкла і... зовсім несподівано уп'ять заридала.

— У нас... у нас... нема чого їсти... Батько нічого... не приносять з волості... усе пропивають... Ми їмо су... су... сухарі вже другий тиждень.

І більше вона нічого не могла сказати за слізьми. Давно був час починати вчиття. Учитель тихо взяв Олександру за руку і, сказавши їй кілька ласкавих слів, повів у свою хату, щоб вона там заспокоїлась. Як повернувся він у клас, то з десяток рук простяглися до його, і в кожній руці була якась їжа.

— Натє! дайте їй! хай попоїсть!

Учитель глянув на дітей. Хлопці були ні в сих ні в тих, дівчата деякі плакали. Він забрав усе, що діти надавали, і поніс Олександрі. Але вона нічого не хотіла їсти і все плакала. Він, скільки міг, розважив її, а сам пішов у клас і звелів співати молитву перед початком науки.

Як заспівали молитву, він непомітно ввів у клас Олександру.

* * *

Олександра після цього довго соромилась глянути учителеві в вічі. Але ні він, ні школярі ніколи не нагадали їй про те, що було. Та й не треба було їй нагадувати. З того часу вже ніщо не могло спокусити її. Дівчата-товаришки її люблять і часто дають їй чого їсти — такого, що з дому приносять. Але вона зрідка бере, хоч і часто сидить на сухому хлібові. Цього року вона здасть останнього екзамена і вийде з школи розумною, правдивою і чесною дівчиною.